

İbrahim Halil TUĞLUK*

**ARZ-I İHTİRÂM: TEŞEKKÜR-NÂME
KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNDE TEŞEKKÜR İÇERİKLİ ŞİİRLER***

Öz: Klâsik Türk şiirinde edebiyatla sosyal hayatın ilişkisini gösteren ve bu anlamda zengin malzeme içeren edebî türler vardır. Bu türlerden biri de teşekkür-nâmelerdir. Şekil özellikleri itibariyle klâsik tarzda kaleme alınan bu şiirler, başlangıçtan beri özellikle kasîde nazım şekli içerisinde yer almakla birlikte, 18. yy.'dan itibaren yoğun olarak, bir amaç gözetilerek ve buna uygun isimlendirilerek kaleme alınmışlardır. Teşekkür-nâmeler, türlerin gelişimi ve sosyal hayatla olan ilişkisi açısından da dikkat çeken, incelemeye değer şiirlerdir.

Bu çalışmada, taranan Divan'lardaki teşekkür-nâmeler tespit edilmeye çalışılmış ve tespit edilen teşekkür-nâmeler, şekil ve muhteva itibariyle incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Klâsik Türk şiiri, teşekkür-nâme, nazım şekli, muhteva.

**LETTER OF THANKS: TEŞEKKÜRNAME
THANKING THEMED POEMS IN CLASSICAL TURKISH POEM**

Abstract: Classical Turkish poem involves literary genres including a lot of material that indicate the relationship of social life and literature. One of these genre is teşekkürname. These poems written in classical style due to its form are involved in kasîde poetry form from the beginning especially and they have been written for a purpose and had a title suitable to this purpose since 18th century. Teşekkürnames are poems worth investigating that remark in terms of progress of genres and their relationship with social life.

In this study, it has been tried to confirm teşekkürnames in scanned Divans and confirmed teşekkürnames have been investigated in terms of content and form.

Key Words: Classical Turkish poem, teşekkürname, poetry form, content.

* Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, itugluk@adiyaman.edu.tr

* Bu çalışma 16-18 Ekim 2009'da Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü ile Erciyes Üniversitesi Klâsik Türk Edebiyatı Topluluğu tarafından düzenlenen V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına)'nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

Giriş

Klâsik Türk şiiri, başlangıcından 20. yüzyıla kadar şekil, muhteva açısından olduğu kadar, şair sayısı ve verilen eserlerin niteliği açısından gelişme göstermiş ve değişimler yaşamıştır. Fars şiirinin her açıdan etkisini gösterdiği ilk yüzyıllarda klâsik şairler, muhteva ve üslup bakımından daha çok ortak bir tutum sergilemiş, bu dönem şiirlerine klâsik üslup hâkim olmuştur. (Demirel, 2009: 283-284) Ancak, sosyal hayatta meydana gelen gelişmelere paralel olarak yeni edebî arayışlar ortaya çıkmıştır. Sosyal yaşamın daha somut ve yaygın bir şekilde edebî eserlerde işlenmesi, diğer etkenlerle birlikte şiirin muhtevasında değişimlere yol açmış ve bunun sonucunda edebî türlerin (Tuğluk, 2009: 198) sayısında artış görülmüştür.

Edebiyatta tür kavramı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte (Akkuş, 2006: 11-15), klâsik Türk şiirinde, bir divanın, mesnevînin şekille ilgili bazı özelliklerinin yanında genelde türe bağlı, referansını dinî / içtimaî gelenekten alan bir düzeni zaten vardı (Akün, 1994: 397). Kısallığına, uzunluğuna bakılmaksızın herhangi bir nazım şeklinin içeriğinde asıl anlatılan hususlar göz önünde bulundurularak tür tasnifi yapmak önemlidir. Çünkü klâsik şiirde mısradan bende uzanan nazım biriminde şiirin anlam boyutunda önemli farklılıklar görülmektedir. Ayrıca klâsik şiirde asıl olanın beyit bütünlüğü olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Akkuş, 2008: 17-21).

Klâsik Türk şiirinde şiirler, genellikle başlıksız olmakla birlikte başlık kullanılan kimi nazım şekillerinde şiir başlıkları, şiirin muhtevası, klâsik Türk şiiri açısından türü hakkında bilgi vermektedir. Bu durum özellikle kasîde, terkîb-i bend, tercî-i bend, kıt'a ve musammat şiirler gibi zaten başlık verilerek yazılan nazım şekillerinde görülmektedir. Tarih düşürme amacıyla yazılan şiirlerde ise yazılış veya sunuluş amacına bağlı olarak türlerin sayısında artış olduğu görülmektedir.

Klâsik Türk Şiiri'nde edebî türler, bu şiirin bağlı olduğu dünyanın ve edebî geleneğin daha somut ve halk hayatı ile iç içe olan yönünü göstermesi açısından önemlidir. Edebî türler aynı zamanda altı asırlık bir medeniyetin şiirsel boyutunu veya şiirle olan sıkı bağını da göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde türlerin; edebî, dinî, toplumsal, psikolojik, sosyolojik incelemelere ve edebî tenkide malzeme oluşturacak değerleri barındırdıkları görülmektedir.

Klâsik Türk şiirinde, klâsik üslup (Demirel, 2009: 279-306) anlatımı içinde, muhtevası itibariyle birbirine benzer ya da birbirinin devamı mahiyetinde türler kaleme alınmıştır.

18. yy., Klâsik Türk edebiyatının zihniyet değişimini yaşadığı bir dönemdir. (Horata, 2002: 573-592) Bu dönemde, toplumsal hayatın edebî

eserlere daha geniş bir şekilde yansıdığı ve şiirlerin muhtevasında değişimlerin olduğu görülür. Klâsik şiirin ilk dönemlerinden itibaren divanlarda karşımıza çıkan bahâriyye, şitâiyye, ramazâniyye, sûriyye, iydiyye, cülûsiye gibi klâsik diyebileceğimiz türlerin yanında, dönemin şartları ve şairlerin bu şartlar karşısında takındıkları/geliştirdikleri tavrın da etkisiyle (bu şartlar şairin kendisiyle de ilgili olabilir), yeni türlerle de karşılaşılmaktadır.

Klâsik Türk şiirinde içerikleri itibariyle farklılık arz eden edebî türlerden biri de teşekkür içerikli şiirlerdir. 18. yy.'a gelinceye kadar bir devlet büyüğüne sunulan şiirlerin, özellikle kasîdelerin, tarihlerin çoğunun aslında tebrik (Tuğluk, 2010: 41-68) ya da teşekkür içerikli olduğu söylenebilir. Fakat bu yüzyıla kadarki şiirlerde, şiirlerin başlığında ya da içinde teşekkür ifadelerinin, diğer bir ifadeyle maksadı belirten kelimelerin kullanıldığı pek söylenemez.¹

18. yy.'da birinci sınıf şair kabul edilen; Nedîm, Şeyh Gâlib, Arpaemînî-zâde Sâmî gibi şairlerin divanlarında teşekkür amacıyla şiirler yazılmış, 19. yy.'da bu türdeki şiirlerin sayısında artış görülmüştür. Bu durum, şairlerin şahsî özellikleri ve edebî faaliyetlerinin yanında, yönetici kesimle ve toplumla olan ilişkilerini ortaya koymasından da önemlidir.

I. Tür Olarak Teşekkür-nâme

Arapça “şükr”² kelimesinden türeyen teşekkür³ kelimesinin tasavvufî, dinî, toplumsal, psikolojik birçok boyutu vardır. Kelimenin bütün bu alanlarda

¹İncelenen divanların dışında teşekkür-nâme adını taşıyan şiirlerin olması mümkün olmakla birlikte, bu adı taşımayan ancak muhtevası teşekkür amacı taşıyan şiirlerin olması, dolayısıyla bu türle ilgili farklı örneklerle karşılaşılması mümkündür.

²“[E’ş-şükr] (şîn’in zammıyla) ihsânı bilip ve neşr eylemek ya’nî Muhsin ve Mün’imin tafaddul eylediği ni’met ü ihsânı ve kadr ü kıymeti bilip nâsa neşr ve i’âşa ve muhsin ve mün’im’ini medh ü senâ eylemekden ‘ibâretidir ki küfrân mukâbilidir. ‘İnde’l- ba’z şükr cevârihden hemân yede mahsûsdur ve Hak Te’âlâ tarafından isti’mâl olundukda a’mâl-i hasene-i ‘ibâda mücâzât irâde olunur ve şükr senâ-i cemîl ma’nâsına isti’mâl olunur. Mü’ellifin Basâ’ir’de beyânına göre şükr mün’imin in’âm eylediği ni’meti tasavvur edip nâsa izhâr eylemekden ‘ibâretidir. Ba’zılar ‘indinde keşr lafzından maktûbdur ki keşf ma’nâsıdır. Nitekim zıddı olan küfr setr ma’nâsıdır. Ve ‘inde’l- ba’z ‘Arabların ‘aynün şükrâ kavlından me’hûzdur ki mümteli’et ma’nâsıdır. Pes şükr imtilâ’ün min zikri’l- mün’imi ‘aleyhi ma’nâsına olur. Ve şükr üç darb üzeredir. Biri kalb ile olur ki mün’im tarafından nâ’il olduğu ni’meti tasavvur ve ‘irfândan ‘ibâretidir. Sâni lisân ile olur ki mün’im ve muhsinine senâ ve sitâyiş eylemekden ‘ibâretidir. Sâlis cevârih-i sâ’ire ile olur ki bi-kadr-i’l-istihkâk mün’ime mükâfât eylemekden ‘ibâretidir. Ve beş kâ’ide üzere mebnîdir ki şâkir meşkûre huzû’ ve ibtihâl ve tevâzu’ eylemek ve meşkûra muhabbet eylemek ve in’âm eylediği ni’meti kettm eylemeyüp ikrâr ve ‘itirâf eylemek ve ona senâ ve sitâyiş eylemek ve o ni’meti mün’imin hoşlanmadığı yerlere sarf ve isti’mâldan mücânebet eylemekden ‘ibâretidir. Ve erbâb-ı hakâyıkdan Hamdûn el-Kassâr dedi ki şükr sana in’âm olunan ni’mete nefsinin tufaylî ‘add ve ‘itibâr eylemekden ‘ibâretidir. Ve Cüneyd dedi ki şükr kendi nefsinin sana erzân olunan ni’mete ehl ü müstahak ‘add eylemeyip mahz-ı tafaddul

kazandığı anlamların ortak noktası maddî-mânevî herhangi bir iyilik karşısında bireylerin ya da toplulukları temsilen şahısların, kendi durumlarına ve iyilik yapan kişinin konumuna göre verdikleri tepkidir.

Lutf u rahm etse bir kişiye kişi

O kişinin teşekkür ola işi

Olsa da bâzı kere ser-zenîşi

Budur âdem olanların gidişi

Semt-i küfrân-ı ni'mete gidilmemeli (Kürkcüoğlu, 2004: 224)

Teşekkür aynı zamanda eserlerin kaleme alınma sebepleri arasında önemli bir yer tutar. Özellikle kasîdelerin yazılış amacında doğrudan ya da gizli bir teşekkür anlamı vardır. Ancak 18. yüzyıla kadar kaleme alınmış divanlarda teşekkür-nâme adı altında şiir yazmanın yaygın bir uygulama haline geldiği söylenemez. Bu durum, muhtevadan ziyade şiirlerin bu terim ile adlandırılması ile ilgili bir durum olarak değerlendirilebilir. Teşekkür amacıyla ve Teşekkür-nâme adıyla yazılan manzumelere daha çok 18-19. yy. divanlarında rastlanır.

Gündelik hayatın her alanında insânî bir özellik veya zorunluluk olarak karşımıza çıkan teşekkür kavramı / eylemi Klâsik Türk şiirinde birçok münasebetle şiirlerde işlenmiştir. İncelenen divanlarda teşekkür-nâme kavramı, şiirin başlığında ya da şiir içinde geçmektedir.

Yenişehirli Avni Bey, nazım şekli ile tür ilişkisine dikkat çektiği aşağıdaki beyitte yazdığı şiirin teşekkür-nâme olduğunu özellikle vurgular:

İ'tibâr eylemekden 'ibâretidir. Ve Ebû Osmân dedi ki şükr edâ-yı şükürden 'aciz ve kusûru bilmekden 'ibâretidir. Ve kaldı ki zikir olunan kavâ'id-i hams şükürün esâs ve bünyâdı olmağla onlardan biri mün'adim oldukda binâ-yı şükr münhedim olur. Ve şükr bâbında her ne kadar akvâl var ise mecmû'un medâr ve merci'i kavâ'id-i mezkûredir. Ve şükürün semeresi ni'am-ı mevcûdeyi kayd ve ni'am-ı mefkûdeyi sayd olup ve 'avâmın şükürü mat'am ve melbes ve kuvvet-i ebdân üzere olup havâssın şükürü tevâhid ve îmân ve kuvvet-i kulûb üzere vâki' olur. Dâvûd Nebî 'aleyî's-selâm dediler ki "Yâ Rabbi, ben dergâhına nice şükr edeyim ki şükürüm dahi mucib-i şükr olur bir ni'met-i 'azîmedir?" Cenâb-ı Bârî Te'âlâ cevâbında (El âne şekertenî yâ Dâvûd) buyurdular ve 'ulemâ hamd ve şükürün biri birinden efdaliyyeti bâbında tekellüm eylediler, lakin hadîsde (el-hamdü re'sü's-şükri) vâkı' olmağla hamd eylemeyen elbette şükr eylememiş olur ve esmâ-i hüsnâ-yı İlâhiyye'den bir ism-i sâmi Şekûr'dur. Hak Te'âlâ cânibinden şükr 'ibâda mağfîret ve mücâzâtından 'ibâretidir. Ve hamd ile şükürün farkı budur ki şükr envâ' ve esbâb cihetinden e'emm ü müte'allakât cihetinden ahasdır ve hamd müte'allakât cihetinden a'amm ü esbâb cihetinden ahasdır ve şükr fi'l-asl masdar olup ba'dehu ism olarak isti'mâl olundu. İntehâ." Mütercim Âsim Efendi, El-Okyânûsü'l-Basît Fî Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhît Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi, hzl Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi, , C. II, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s. 2071-2072.

³ (E't-teşekkür) tefe"ul vezninde bu dahi şükr ve sipâs eylemek ma'nâsınadır yukâlû teşekkere lehu bi-lâ'ihî bi-ma'nâ şükr." *age.*, s. 922.

*Degüldür bu kasîde bir teşekkür-nâmedür ancak
Ki îcâb eylemişdür gördüğüm âlây-ı 'uzmâdan* (K / 33-39, Turan, 1998:

531)

Lebîb, iki beyitte özellikle “teşekkür-nâme” kelimesini kullanmıştır. Aşağıdaki ilk beyitte teşekkür-nâme manzumenin sunuluş amacı olarak ifade edilirken, ikinci beyitte teşekkür-nâme vasıtasıyla elde edilen af anlatılmıştır:

*Murâdum bir teşekkür-nâme tahrîr itmedür ammâ
Hücûm-ı şevk lâl itdi beni kaldum o hâletle* (Kadıoğlu, 2005: 388)

*Bir teşekkür-nâmedür taksîrini 'afv eyleyen
Ta'n ider mi sana kim şükründe noksân eyledün* (Kadıoğlu, 2005: 172)

Teşekkür-nâme türündeki şiirler, bazı şairlerin ifadesiyle aslında bir mahcubiyeti mucib şiirlerdir. Şeref Hanım aşağıdaki beyitlerde farklı bağlamlarda layıkıyla teşekkür edememe düşüncesini dile getirmiştir.

*Teşekkür idemem şartınca ifrât-ı hicâbımdan
Boyumdan aşdı yârin câme-i ihsânı kat katdır* (Aslan, 2011: 531)

*Bu ni'met-i 'uzmâya teşekkür nice kâbil
Mahz-ı kerem ü 'ayn-ı 'inâyetsin efendim* (Aslan, 2011: 112)

Teşekkür-nâme türü şiirler, içerikleri ve sunuluş itibariyle diğer bazı türlerle iç içe olabilmekte ya da karışabilmektedir. Bu türlerden en önemlisi tebriknâme amacıyla yazılan şiirlerdir. (Tuğluk, 2008: 49)

Âsaf, teşekkür geleneğine başka bir açıdan bakar. Eleştiri üslubunda yazdığı aşağıdaki rubâide şair, teşekkürü bir kurtuluş olarak görür:

*Pîş-i ümerâda gelmez istikbâra
Allâh dahi dersen çekilirsin dâra
Her bükmedigin eli öpüp koy başına
Nâcâra teşekkür imiş a'lâ câre* (Ceylan, 1994: 203)

Teşekkür etmenin geleneksel boyutu ve şairlerin kendilerini buna zorunlu hissetmesi ayrıca belirtilmesi gereken bir husustur.

*Kasîde-i dîgerânda degülse de 'âdet
Bir iki beyt ile oldum teşekkürü mecbûr* (Şahin, 2004)

II. Teşekkür-nâme Türündeki Şiirlerin Şekil ve Muhteva Özellikleri

İncelenen divanlarda teşekkür-nâme türünde yazılan şiirlerin, şairleri, şairlerin yaşadığı yüzyıl, nazım şekli, şiirin başlığı, beyit veya bend sayısı, sunulan kişi ve sunuluş amacı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

SN	Şair	Y Y	NŞ	Şiirin Başlığı	BS	Kime sunulduğu	Niçin Sunulduğu
1	Sâbit	17	Kasîde	Şeyhü'l-İslâm-zâde Merhûm Feyzu'llâh Mekke'den Geldükde Teşekkür	32	Şeyhülislâm Feyzullâh Efendi	Mekke'den dönüş
2	Sâbit	17	Kı'a	Sa'atün Teşekkürine	3	?	Saatın hediye edilmesi
3	Nedîm	18	Kasîde	Kasîde Der-Sitâyîş-i Vezîr-i A'zam İbrahim Pâşâ Berâ- yı Teşekkür-i Medrese	51	İbrâhîm Paşa	Medresenin bina edilmesi
4	Nedîm	18	Kasîde	İydiye Der Teşekkür-i Dâmen-bûs-ı Hazret-i Sultân Ahmed Be-Emr-i Hümâyûn	65	Sultan III. Ahmed	Bayram münasebetiyl e
5	Nedîm	18	Kasîde	Teşekkür Kudûm-ı Be- Hâne-i Kapudân Mustafâ Pâşâ	17	Kaptan Mustafa Paşa	Eve teşrif etme
6	Nedîm	18	Terkîb-i Bend	Terkîb-bend Der- Teşekkür-i Sıhhat-i Şehenşâh-ı Âlem	5	Sultan III. Ahmed	Sağlığına kavuşmak
7	Şeyh Gâlib	18	Kasîde	Hudâvendigâr-ı Esbak Sultân Selîm Hân-ı Merhûm Sâhib-i Dîvân Şeyh Gâlib Dede Efendi Hazretlerine Cevrî Hattıyla Bir Mesnevî-i Şerîf Teberrük Buyurdularında Teşekkürî Hâvî Olan Kasîdedir	23	Sultan III. Selim	Mesnevî Sunmak
8	Lebîb	18	Kıt'a	Vüzerâ-yı 'İzâmdan birine 93Manzûm93 'arz-ı hâl yazıldukda virilen ba'zı mukaddime-i nazm-ı mergûbdur	10	Vüzerâdan biri	Arz-ı hâl münasebetiyl e
9	Lebîb	18	Kasîde	Firârî-zâde Vezîr-i Şehîr Boymegri E's-seyyid 'Abdu'llâh Paşa Rûha'da mansıb iken virilen nazm-ı rengîndür	29	Abdullah Paşa (Vezir)	Mansıb
10	Lebîb	18	Kasîde	Kasîde-i Yektâ Berây-ı Dâmâd-ı Râğb Hüseyin	60	Ragîb Hüseyin Paşa'nın	

				Paşa		damadı	
11	Lebîb	18	Kıt'a	Vezîr-i Müşterî-tedbir Yazıcı-zâde İbrâhim Paşa Erzurum'da 94zuhur iden eşkiyâ-yı ahâliyeden tathîr- i memleket ile izhâr-ı celâdet itdükde irsâl olunan târîhli nazmdur	45	Yazıcı-zâde İbraâhim Paşa	Erzurum'u isyancılardan temizleme
12	Reff-i Kâlâyî	18	Tercî-i Bend	Teşekkür-nâme Li-Hazret-i Süleymân Aga Aga-yı Yeniçeri	4	Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa	İhsan
13	Haşmet	18	Kasîde	Tırâzende-i Sadr-ı Vâlâ-yı Fetvâ Şeyhü'l-İslâm- Ma'ârif-Âşinâ Çelebi-zâde Âsım Efendi Hazretleri Senedü's-su'arâ- nâm Te'lîf-i Latiflerinin Takrîz Buyurduklarında Teşekkür Tırâzende-i Vâlâ-yı Fetvâ Şeyhül'islâm-ı Ma'ârif İnşâ Etdikleri Kasîde-i Pâkîzedir	42	Şeyhülislâm Çelebi-zâde Âsım	Senedü'- su'arâ'ya yazılan takriz
14	Haşmet	18	Tesdis	Tesdîs-i Berâ-yı Teşekkür- Kerden-i Kapudan-ı Deryâ Melek Muhammed Paşa İbnü'l-Merhûm Süleymân Paşa	5	Melek Mehmed Paşa (Kaptan-ı Derya)	
15	Haşmet	18	Kıt'a	Kıta-i Esbiye Der-Teşekkür	2		
16	Haşmet	18	Kıt'a	Hengâm-ı Nefyimizde Vüzerâdan Bir Zât-ı Âlî Bir Katar Katır İle İstifsâr-ı Hâtır Etdükde Teşekkürün Yazılmıştır	2	Vüzerâdan bir zat	Katır hediye edilmesi
17	Nevres-i Kadîm	18	Kasîde	Berây-ı Teşekkür-i 'Atıyye-i Sadr-ı A'zam Devâtdâr Mehmed Paşa Yessera'llâhu Mâ-Yesâ	33	Sadrıazam Devatdar Mehmed Paşa	Atıyye
18	Muvakkitzâde Pertev	18	Kasîde		10		Divan tertibi
19	Şehdî	18	Kıt'a	Târîh-i Diger Berây-ı Tecdîd-i Minâre-i Câmi-i Hazret-i Ebâ Eyyûb Ensârî 'Aleyhi Rahmeti'l-Bârî	196		Minare onarımı
20	Mekkî	18	Kıt'a	Târîh-i Vilâdet-i Şehzâde-i Emced Hazret-i Sultân Muhammed	15	Sultan Mehemmed	Doğum
21	Vahyî	18	Kıt'a	Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Cevan-baht-ı Âhir	11		Doğum

22	Ali Emîrî	19	Kasîde	Der Sitâyîş-i Hazret-i Abdü'l-azîz Hân	51	Sultan Abdülazîz	Hizmetler ve ilme verdiği önem
23	Enderunlu Ferid	19	Kıt'a	Târîh-i Milâd	12	Sultan Mahmûd	Makam, Doğum
24	Fatin	19	Kıt'a		2	Ömer Ağa	Doğum
25	Nâil Abbas Paşa	19	Kasîde	Der-sitâyîş-i Şeh-en-şâh-ı Rû-yı Zemîn İskender Derbân-ı Sâhibü'l-Adl ve'l-İhsân Pâdişâh-ı Berrîn ve Bahrîn Sultân Abdülmecid Hân Berây-ı Teşekkür ü İhsân-hâne	29		İhsan
26	Nâil Abbas Paşa	19	Kıt'a	Berâ-yı Târîh-i Vilâdet-i Şehzâde Muhammed	11	Sultan Abdülmecid	Doğum
27	Nâil Abbas Paşa	19	Kasîde	Der-Medh-i Şehin-şâh-ı Rû-yı Zemîn Sultân Mahmûd Hân Gâzî Berâ-yı Târîh-i Sarâ-yı Çırağan	17	Sultan Mahmûd	Çırağan Sarayına Teşrif
28	Zâik	19	Kıt'a	Der-Hakk-ı Tezkire-i Sâñf	11		
29	Zâik	19	Kasîde	Müşârun İleyhe Kable'l-Vüzerâ Burûsa Mütessellimliği Tevcihinde Dinilen Kudûmiyye Kasîde-i Dil-ârâdur	30		Makam tevcihi
30	Zâik	19	Kıt'a	Târîh-i Ser-Asker-Şoden-i Rızâ Der-Def'a-i Sâniye Sellemehu'llâhu Te'âlâ	10	Rızâ	Makam
31	Zâik	19	Kıt'a	Târîh-i Diger	12	Sultan Mahmûd	Ahmed-i Buhârî dergâhı onarımı
32	Yenişehirli Avni	19	Kasîde	Der-Vâli-i Edirne Hurşîd Paşa	53	Edirne Valisi Hurşîd Paşa	
33	Meşhûrî	19	Kasîde	Kasîde-i Diger Der-Sitâyîş-i Cenâb-ı Şeyhü'l-islâm-ı Müşârun ileyh Berây-ı Teşekkür-i Rûûs-ı Humâyûn-ı Meymenet-makrûn	50	Şeyhülişlâm Ârif Hikmet Bey	Makam tevcihi
34	Meşhûrî	19	Kasîde	Kasîde-i Medhiyye Der-Zımn-ı Teşekkür-i Atıyye-i Müşârun ileyh	42	Şeyhülişlâm Ârif Hikmet Bey	Hediye
35	M. Nedim Paşa	19	?	Fu'ad Paşa'nın Efendiliği Hengâmında Söylenen Eş'ardır	?	Fu'ad Paşa	Makam tevcihi

36	Şeref Hanm	19	Kasîde	Berâ-yı Teşekkür-i Tesbîh	9	Bir zat	Tespîh hediyesi
37	Şeref Hanm	19	Kasîde	Teşekkür	9	?	Lutuf
38	Şeref Hanm	19	Kit'a-i Kebîre	Berây-ı Teşekkür-i Vâlide Sultân	5	Valide Sultan	İhsan
39	Şeref Hanm	19	Kit'a	Berây-ı Teşekkür	2	?	200 kuruş ihsan
40	Şeref Hanm	19	Kıta	Berây-ı Teşekkür	2	?	200 kuruş ihsan
41	Şeref Hanm	19	Kit'a	Berây-ı Teşekkür	2	?	Maaş bağlanması
42	Antepli Aynî	19	Mesnevî	Der-Teşekkür-i Nişân	18	?	İhsan
43	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kasîde	Teşekkür Der-Menkabet-i Sadr-ı Müşârun İleyh	62	Hurşid Paşa	İhsan
44	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kasîde	Kasîde Der-Hakk-ı Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi Rahimehu'llâhu Te'âlâ	79	Hâlet Efendi	İhsan
45	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Der- Teşekkür-i İhsân-ı Beyhân Sultân-ı Aliyetü's-şân	2	Beyhân Sultan	İhsan
46	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Der-Teşekkür-i Medrese-i Misliyye	2	?	Medrese
46	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Berâ-yı Teşekkür-i Ni'met-i Şâh-ı Cihân Der-Me'mûriyyet-i Evsâf-ı Bâki-i Cennet-nişân	2	Sultan Mahmûd	Makam tevcihi
47	Keçeçizade İzzet Molla	19	Mesnevî	Rü'yâ	99	Sultan Mahmûd	İhsan
48	Nâfi	19	Kasîde	Târihinde Bin Nefer Süvârî İsti'fâsı İçün Âsitâneye Varıldıkda Avf Olmasına Teşekkürü Yazılan Kasîde-i Garrâdır	53	?	Af

(Tablo 1)

A. Nazım Şekli

Tablo 1'de görüleceği gibi teşekkür-nâmeler klâsik nazım şekillerinden özellikle kasîde nazım şekli ile kaleme alınmış; kıt'a, terkîb-i bend, tercî-i bend, mesnevî ve rubâî teşekkür-nâmelerin yazıldığı diğer türler olarak sıralanmıştır. Şairler, teşekkürlerini bazen bir beyitle de dile getirmişlerdir.

B. Muhteva Özellikleri

Teşekkür-nâmeler; şahsî ve edebî ilişkiler, kitlesel olaylar, gündelik hayatta cereyan eden bazı hadiseler vb. münasebetlerle kaleme alınmıştır. İyilik, teşekkür-nâmelerin kaleme alınmasında önemli bir sebeptir. Bu tür şiirlerde ihsan genel ifadelerle belirtilerek, iyilikten duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bunun yanında ihsanın mahiyetini belirten teşekkür-nâmeler de kaleme alınmıştır. Örneğin, Haşmet, kendisine hediye edilen bir at için iki beyitlik bir teşekkür-nâme sunmuştur:

Kıt'a-i Esbiyye Der-Teşekkür
Cenâb-ı hazret-i yektâ süvâr-ı 'arsa-i devlet
Ki dest-i lutfuna vâbestedür hüsn-i mükâfâtum

Nola pâ-mâl-i esb-i lutfi olsam Haşmetâ her dem
Var ıstabl-ı hayâlinde benim haylî murâdâtım (Arslan, Aksoyak, 1994: 332)

Bir eser ile ilgili olarak da teşekkür-nâmeler kaleme alınmıştır. Haşmet, Çelebi-zâde Âsım'ın, "Senedü's-Şu'arâ" adlı eserine yazdığı takrîzden dolayı ona teşekkür mahiyetinde bir şiir sunmuştur. (Arslan, Aksoyak, 1994: 125-127) Şeyh Gâlib, III. Selim'in kendisine hediye ettiği bir mesnevî nüshası için Sultan'a teşekkür içerikli bir şiir sunmuştur. (Okçu, 1993: 136-138) Nâil Abbâs Paşa, şiirlerini Sultan Abdülmecid için kaleme aldığını, Divan tertibini de sultana bir teşekkür niyetiyle kaleme aldığını belirtir.

İşde bu tertîbe cür'et bir teşekkürdür murâd
Var ise noksânımız 'afv eylesün şâh-ı cihân (Kırıcı, 2006: 213)

Muvakkitzade Pertev Efendi de aynı sebeple bir teşekkür kasîdesi yazmıştır.⁴ Aynı şekilde devlet ve millet için yapılan hizmetler, özellikle ilme verilen değer ve bu yolda yapılan çalışmalar (Serin, 2007: 53-58) için de teşekkür-nâme kaleme alınmıştır.

İnsanların huzurunu bozan bazı sosyal olaylar neticesinde şairler bu sosyal olayları sona erdiren şahsa minnet duygularını ifade etmek anlamında teşekkür-nâme sunmuşlardır. Lebîb, Erzurum'da türeyen eşkiyaları temizleyen Yazıcı-zâde İbrahim Paşa'yı metheden ve ona minnet duygularını belirten bir teşekkür-nâme yazmıştır. (Kadıoğlu, 2005: 376-379)

⁴"İşbu divân-ı belîğü'l-beyân huzûr-ı cenâb-ı âhund-ı 'âlî-şâna takdîm olındukda düş-ı kerâmet-bûşlarında bulunan ferve-yi sâhib-i divân cenâblarına ilbâs ile iktibâs-ı sünnet-i hayru'n-nâs buyurmalarına teşekküren sâhib-i divân-ı müşârün-ileyh dahi mürtecilen ve bedâheten işbu kasîde-i belîğayı bilâ-tesvîd meşk ü takdîm itmeleriyle bu mahalle sebt ü kayd olındı." (Ulucan, 2005: 862)

Bahâneyle uzatma kâmeti ey hâme-i nâ-sâz
Teşekkür vaktidür olma teşekkî bezmine kavvâl (Kadioğlu, 2005: 379)

Gündelik hayatta cereyan eden bazı hadiseler münasebetiyle de teşekkür-nâme kaleme alan şairler de vardır: Nedîm, Kapudan Mustafa Paşa'nın hânesine teşrifi dolayısıyla duyduğu memnuniyeti Paşa'ya sunduğu bir teşekkür-nâme ile ifade etmiştir. (Macit, 1997: 103-104)

Bir binanın yapılmasından duyulan mutluluk (Macit, 1997: 39-43), minare yenileme (Bayındır, 2008: 80-102), bayram (Bayındır, 2008: 46-51), padişahın sağlığına kavuşması⁵, makam⁶, doğum (Soldan, 2005: 108), ihsan (Kırıcı, 2006: 113), bir yere teşrif (Kırıcı, 2006: 110-111) ve benzeri sebeplerle teşekkür-nâmeler kaleme alınmıştır.

“Eyyâm-ı teşekkür”, tabiri teşekkür zamanı anlamında bazı şiirlerde kullanılmıştır. (Kürkçüoğlu, 2004: 224)

SONUÇ

Klâsik Türk şiiri türler açısından zengindir. 14. yy.'dan 18. yy.'a kadar muhteva açısından gelişim ve değişim içinde bulunan klâsik Türk şiirinde, 18. yy. eserlerinde toplumsal hayatın daha yoğun bir şekilde işlenmesiyle birlikte türlerin sayısında da niceliksel bir artış olmuştur. Klâsik şiirde ilk dönemlerden itibaren-ismi belirtilmese bile- var olan bir türün 18. yüzyılda yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle 18. yy.'da klâsik Türk şiirinin birinci derece şairlerinden sayılan Nedîm ve Şeyh Gâlib başta olmak üzere birçok şair teşekkür-nâme adı altında şiirler yazmışlardır.

Bir iyiliğin karşılığında insanların minnet duyması doğal bir hadisedir. Şairler kendilerine yapılan bir iyilik veya toplum yararına gerçekleştirilen hayırlı bir iş vb. münasebetlerle değişik nazım şekillerinde teşekkür içerikli şiirler kaleme almışlardır. 18. yy.'dan itibaren bu tür şiirlere teşekkür-nâme ismi verilmiştir. Şairlerin, şiirlerinin başlığında teşekkür-nâme ifadesini kullanmaları veya şairlerin kasîdelerinin türünü özellikle teşekkür-nâme

⁵Nedîm, III. Ahmed'in sıhhatine kavuşması üzerine şükür anlamında teşekkür başlığı altında terkîb-i bend nazım şeklinde bir şiir kaleme almıştır. (Macit, 1997: 219-221.

⁶Enderûnlu Ferîd, kendisine ihsan olunan makama karşı teşekkür niyetindeyken haber aldığı doğum münasebetiyle bir tarih düşürmüş, böylece, teşekkür ile tebrik iç içe geçmiştir.

Kulun endîşe-i icrâ-yı teşekkürde iken
Atılan top-ı vilâdet didi bir ehl-i hîred (Çobanoğlu, 2006: 78)

olarak belirtmeleri bu manzumelerin bir tür olarak bu dönemde olgunlaştığını göstermektedir.

Farklı nazım şekilleriyle yazılabilen teşekkür-nâmeler daha çok aruz vezninin uzun kalıplarıyla yazılmıştır. Genellikle methiye ve dua bölümlerinden oluşan teşekkür-nâmeler, şahsî iyilikler, sosyal olaylar, edebî faaliyetler gibi konularda yazılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası: Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2006.
- AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, İstanbul, 1994.
- ALPAYDIN, Bilal, *Refî-i Kâlâyî Dîvânı*, (İnceleme-Metin), İstanbul, 2007. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ARSLAN, Mehmet, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2002.
- ARSLAN, Mehmet; AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Haşmet, Dîvân, Senedü's-Şu'arâ, anı, Vilâdet-nâme (Sûr-nâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâb-nâme)*, Sivas, 1994.
- ARSLAN, Mehmet, *Antepî Aynî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2004.
- ARSLAN, Mustafa, Mehmed Mekkî ve Divanı (İnceleme, Metin), Malatya, 1998. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- AYDEMİR, Yaşar-ÇELTİK, Halil, *Meşhûrî Divanı (Tenkitli Metin)*, Ankara 2009 (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10626.girispdf.pdf?0> Erişim tarihi: 14. 11. 2015)
- BAYINDIR, Şeyda, *Şehdî Divanı*, Ankara, 2008. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- CEYLAN, Ömür, *Âsaf (Damad Mahmud Celâleddin Paşa): hayatı, edebî kişiliği ve Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni*, Edirne, 199. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇOBANOĞLU, Ferda, *Enderunlu Ferîd İbrahim Divanı'nın Metni ve İncelemesi*, İstanbul, 2006. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi)
- DEMİREL, Şener, "XVII. Yüzyıl Klâsik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hîkemî Tarz-Mahallileşme", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009*, s. 279-306.
- HORATA, Osman, "Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk Edebiyatı", *Türkler*, Yeni Türkiye Yay, C. 11, Ankara, 2002, s. 573-592.
- KADIOĞLU, İdris, *Diyarbakırlı Lebîb Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı*, Malatya, 2005.
- KARACAN, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sâbit: Divan*. Cumhuriyet Üniversitesi Yay. Sivas, 1991.
- KARAKOYUN, Engin, *Zâik Divanı*, (Metin, 1b-65a), Konya, 2007. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KIRICI, Ahmet, *Nâil Abbâs Paşa'nın Hayatı, Sanatı ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme-Metin)*, Erzurum, 2006.

- KÜRKÇÜOĞLU, Mehmet Akif, *Mahmûd Nedîm Paşa Dîvânı inceleme, transkripsiyonlu metin, sözlük*, Sakarya, 2004, s. 224.
- MACÎT, Muhsin, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
-, *Erzurumlu Zihnî Divanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Mütercim Âsım, *Tercümetü'l-Kâmûs*, C. I, Dârüssaade, 1305.
- OKÇU, Naci, *Şeyh Galip (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmi Tahlili ve Divânının Tenkitli Metni)*, C. I-II, Ankara, 1993.
- ÖZEN, Vahit, *Nâfi' Divanı, -İnceleme, Transkripsiyonlu Metin-*, Elazığ, 2010. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi)
- SERİN, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emiri Divanı*, İnceleme, Metin, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- SOLDAN, Uğur, *Fatin Divanı İnceleme-Metin*, Gaziantep, 2005. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ŞAHİN, Ebubekir, *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Divanları: Bahar-ı Efkâr ve Hazan-ı Asar*, Ankara, 2004.
- TAŞ, Hakan, *Vahyî Divanı ve İncelemesi*, İstanbul, 2004. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- TUĞLUK, İbrahim Halil, "Klâsik Türk Şiirinde Manzum Tevbe-nâmeler", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:13, S. 38, Kış 2009.
- TULUM, Mertol; TANYERİ, M. Ali, *Nev'î Divan*, İstanbul, 1977.
- TURAN, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş*, C. I, Erzurum, 1998. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- TURAN, Osman, "Bayram", *İA*, C. 2, Eskişehir, 1997.
- ULUCAN, Mehmet, *Muvakkit-zâde Mehmet Pertev, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ, 2005. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- ÜZGÖR, Tahir, *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- YAĞCI, Ömer Gökhan, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, Kırıkkale, 2006. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YALAP, Hakan (2007), *Subhi-zâde Abdî (Ataullah) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*, Niğde, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAŞAR, Muammer (2005), *Bâlî Hayatı, Edebî Kişiliği*, Konya, 2005. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAZAR, İlyas, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, İzmir, 2006.
- YENİKALE, Ahmet, *Ahmet Nâmî Divanı ve İncelemesi*, İstanbul, 2002, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YILDIRIM, Arzu, *Üsküdarlı Hakkı Bey Dîvânı İnceleme-Metin*, Sakarya, 2006.
- YILDIZ, Seyhan, *XVIII. Yüzyıl Divan Şairi Şâkir Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Ankara, 2002. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YOLDAŞ, Kazım, *Sâbir Pârsâ Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005.
- ZÜLFE, Ömer, *Nâşid [1749-1791] Dîvân*, İstanbul, 1998. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)